

Investigații exploratorii în microregiunea Albac-Scărișoara-Horea, județul Alba

Mihai Pascaru

Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia

În dezbaterile care au loc asupra guvernării locale, invocarea unor principii precum cele ale transparenței și participării a devenit ceva comun, cel puțin la niveluri precum cel declarativ-politic sau cel prospectiv-utopic. Aprofundarea problematicii însă solicită investigații care să meargă mai departe decât o pot face, de pildă, sondajele de opinie. Ancheta sociologică în spații bine delimitate și care depășesc barierele administrative poate fi o oportunitate. Mai mult, tehnici noi se cer a fi utilizate. Plecând de la toate aceste considerente, studiul de față prezintă rezultatele unor investigații exploratorii realizate în microregiunea Albac-Scărișoara-Horea (județul Alba). În aceste investigații au fost testate atât instrumente ale anchetei clasice în vederea identificării modului de aplicare a principiilor transparenței și participării, cât și valențele restituirii rezultatelor anchetei sociologice, prin restituirea individualizată și restituirea de grup. Scopul principal al restituirii a fost cel al aprofundării rezultatelor anchetei, realizându-se însă și ceea ce la un moment dat, pe parcursul studiului, vom numi participarea indusă sociologic prin transferul de reprezentări, opinii și atitudini ale cetățenilor către reprezentanți ai guvernării locale.

Considerații teoretice și metodologice

Guvernarea și principiile bunei guvernări

Principiile unei bune guvernări sunt sintetice expuse în *European Governance: A White Paper*, 2001. Există cinci principii care se află la baza unei bune guvernări și a schimbărilor propuse, după cum se menționează în documentul amintit: *deschidere/transparență, participare, răspundere, eficiență și coerență*.

Conform cu primul principiu, *instituțiile ar trebui să fie mai deschise și ar trebui, de asemenea, să utilizeze un limbaj accesibil și ușor de înțeles de către publicul larg.*

Acest aspect este foarte important, deoarece poate determina creșterea încrederii în instituțiile complexe. *Principiul participării* pleacă de la observația că, în general, calitatea, relevanța și eficiența politicilor europene depind de asigurarea unei participări largi pe tot parcursul procesului de realizare a politicilor – de la elaborarea acestora până la implementarea lor. O participare mai mare poate duce la creșterea încrederii în rezultatul final și în instituțiile care realizează politicile în cauză. *Principiul răspunderii* impune ca rolurile din procesele legislative și cele executive să fie mai clar delimitate și asociate cu o responsabilitate precisă. *Eficiența* se asociază cu oportunitatea, cu definirea unor obiective clare și luarea deciziilor la nivelul potrivit.

Principiul coerenței impune ca politicile și acțiunile să fie coerente și ușor de înțeles în condițiile creșterii complexității proceselor globale și locale.

Se apreciază, de asemenea, că fiecare principiu este important în sine, respectarea lor nefiind posibilă însă prin abordări separate.

Intrând în câmpul cercetărilor și reflecțiilor sociale pe tema guvernării și participării, de maxim interes în studiul de față, să reținem faptul că încă din 1996, Truman și Reisig susțineau ideea că, mai mult decât a cunoaște nevoile cetățenilor și a le răspunde unilateral, în spațiul american se așteaptă ca guvernul local să angajeze publicul în guvernarea participativă (Truman și Reisig, 1996).

Într-un studiu din 2004, M.J. Marschall analizează participarea cetățenilor în sfera furnizării serviciilor locale legate de combaterea criminalității. Scopul participării cetățenilor, consideră Marschall, este atât de a-și comunica opiniile și de a influența factorii de decizie politică, cât și de a *asista* implementarea politicilor și de a *contribui* la păstrarea/conservarea și continuitatea acestora. Marschall ne amintește faptul că în anii '80, cercetători din domeniul administrației și politicilor urbane au dezvoltat *teoria coproducției*, conceptualizând serviciile în cadrul cărora cetățenii și guvernarea împărtășesc „responsabilități convergente” (poliție comunitară, comitete de părinți în școli etc.). Teoria coproducției apreciază Marschall, aduce contribuții importante la studiul participării cetățenilor. Mai întâi, prin faptul că încurajează luarea în considerare de către cercetători a unui vast câmp de comportamente care include discuții, implicare în organizații apolitice și participarea directă la activități care sunt mai mult decât de sprijinire a autorităților publice. Apoi, accentuează importanța mobilizării și recrutării nu doar a unei părți dintre cetățeni, ci și a actorilor guvernamentali și organizaționali. În fine, întrucât coproducția se referă la stadiul de implementare

a politicilor publice și se bazează pe o relație de interdependență între cetățeni și actorii guvernamentali, ea nu are în vedere doar indivizi care acționează izolat, ci și cadrul larg instituțional și contextual în care indivizii se plasează.

Jean L. Cohen (2005) încearcă o compatibilizare a ideii de „suveranitate a poporului” cu guvernarea reprezentativă. Cohen susține că între suveranitatea poporului și principiile moderne ale guvernării reprezentative nu sunt contradicții, ci există o determinare reciprocă. Soluția reconcilierii constă în divizarea reprezentării prin crearea unui număr cât mai mare și mai diversificat de instanțe, de la cele politice (prin separarea puterilor în stat, federalizare etc.) la cele ale societății civile (prin crearea asociațiilor, grupurilor de interese, a celor de lobby, a organizațiilor comunitare etc.), toate acestea formând opinii și influențând deciziile politice și administrative.

Având în vedere relația dintre „noua” și „vechea” guvernare științifică, Alan Irvin (2006) explorează construcția socială a discuțiilor publice, legătura dintre acestea și încredere, identificarea cetățeanului obișnuit și obținerea consensului social. Concluziile autorului, bazate pe analiza unei serii de rapoarte oficiale și pe dezbateri publice din Marea Britanie privind modificările genetice, sugerează o nouă paradigmă a guvernării, în cadrul căreia politica discuțiilor publice devine extrem de importantă.

Studiile consacrate participării în Europa Centrală și de Est sunt numeroase, cu perspective de abordare diferite, dar convergente în cele din urmă prin unele concluzii sau construcții metodologice.

Astfel, după N. Letki, care vorbește de *o socializare pentru participare*, slăbiciunile societății politice și nivelul scăzut al implicării cetățenilor Europei Centrale și de Est (ECE) în politică se află în relație cu nivelul scăzut al capitalului social (societate civilă neconsolidată și niveluri scăzute ale încrederii interpersonale) și cu moștenirea comunismului, autorul propunându-și, între altele, și verificarea următoarei ipoteze: *indivizii*

care manifestă un nivel ridicat al încrederii interpersonale sunt mai implicați politic (Letki, 2004). Această ipoteză nu se va confirma în cercetările lui Letki. La noi, se constatare că există o corelație pozitivă între încrederea interpersonală și democrație (Ilie, 2003).

Pe ansamblu, dintre concluziile investigațiilor lui Letki putem reține: 1) problema nivelului scăzut al implicării politice în țările postcomuniste este discutabilă; 2) există o puternică corelație între calitatea de membru în asociații voluntare și implicarea politică; 3) există o puternică corelație între calitatea de ex-membru într-un partid comunist și implicarea politică (contrar teoriei capitalului social negativ); 4) există o slabă corelație între încrederea interpersonală și implicarea politică, deci încrederea interpersonală nu este un bun predictor pentru implicarea politică, ideea de capital social fiind irelevantă pentru explicarea participării politice în țările ECE; 5) dezvoltarea instituțiilor democrației are importanță pozitivă pentru participare politică, mult mai semnificativă decât alți factori luați în considerare în cercetare.

Într-un studiu din 2004, Dumitru Sandu analizează inconsistența de status ca predictor pentru atitudinile publice din România în tranziție, utilizând o serie de variabile-cheie pentru măsurarea orientării publicului spre soluții participative, democratice, revoluționare sau autoritare privitoare la viața publică (Sandu, 2004). În acest context, sociologul român ajunge la concluzia că atitudinile participative și democratice merg mână în mână și sunt opuse orientărilor revoluționare și autoritare. De altfel, între sursele suportului politic pentru democrație, alți cercetători identificaseră, alături de modelul țărilor occidentale, și discreditarea regimului comunism, definit și prin autoritarismul său excesiv (Mărginean *et al.*, 2004).

Să mai reținem din literatura sociologică românească și existența unor abordări ale administrației publice locale, vector legitim al guvernării în plan teritorial, unele abordări fiind făcute din perspectiva furnizării

bunăstării sociale (Bejenaru, 2004), într-un context precum cel al tranziției în care se poate vorbi de o sărăcie verticală, a unor întregi comunități (Bădescu, 2004).

Participarea în sens metodologic, importantă, de asemenea, pentru analizele noastre, este frecvent legată de cercetarea-acțiune. Dintre demersurile relativ recente în cercetarea-acțiune participativă le reținem, pentru contextul de față, pe cele ale irlandezilor Landy și McGovern. Ei au avut în vedere o serie de grupuri aflate la un moment dat în conflict în spațiul în care și-au fixat experimentările (Irlanda de Nord), reținând între altele și faptul că aspectul cel mai semnificativ al cercetării acțiunii participative este cel al plasării subiectului în centrul procesului de luare a deciziilor, poziția celui din interiorul unei comunități fiind mult mai critică decât se crede în general, trebuind să fie văzută sub multitudinea nuanțelor și fațetelor sub care se manifestă (Lundy și McGovern, 2006). În proiectul experimental derulat de Landy și McGovern au fost cuprinse 30 de persoane, rude ale victimelor conflictelor din Irlanda de Nord (se raportaseră aproximativ 90 de victime între 1969 și 1996) și a avut loc o primă întâlnire a lor cu reprezentanți ai grupurilor din comunitate pentru a discuta modul în care comunitatea ar putea comemora victimele conflictelor. Urmând mai multe întâlniri ad-hoc, discuții și dezbateri, a rezultat ideea unei cărți comemorative. A fost ales un comitet de coordonare și au fost înscriși mai mulți membri ai comunității care s-au implicat în diferite etape și au îndeplinit sarcini specifice pe parcursul proiectului. Pe perioada a patru ani au fost luate peste 300 de interviuri, iar cartea a fost publicată în 2002. A fost apoi organizată o întâlnire la care a fost lansată cartea (la a 33-a aniversare a primei victime a conflictelor din comunitate). La întâlnire au participat câteva sute de rude ale victimelor și alți membri ai comunității. Cartea (*Ardoyne: The Untold Truth*, Belfast, Beyond the Pale Pale Publications, 2002) conține 99 de studii de caz (fiecare caz

bazându-se pe 2-3 mărturii orale) și o serie de capitole istorice pentru contextualizarea deceselor. Înainte de publicare, fiecare a fost returnat autorului mărturiei pentru a-l valida/rectifica/completa/adnota etc. Mai mult, seria de interviuri consacrate unui caz a fost și ea, în întregime, returnată autorilor parțiali care au putut rectifica, comenta, completa etc. pe baza mărturiilor celorlalți despre cazul în care fiecare era expert parțial. Abia apoi s-a editat forma finală a cărții.

Dintre concluziile la care s-a ajuns în urma acestui proiect experimental de succes reținem: 1) cercetarea-acțiune participativă este cheia rezolvării unui număr mare de dileme metodologice, etice și politice pe care cercetătorii le întâmpină în societățile divizate de violență; 2) mecanismul centrării-pe-victimă în rostirea adevărului nu trebuie să urmărească mărturisirea detașată, ca a unui narator al unei experiențe consumate, ci o mărturisire participativă care să conducă la adevărul însuși.

Restituirea rezultatelor și tipurile ei

Restituirea rezultatelor este strâns legată de principiul participării în construcția și promovarea unei bune guvernări și a unei noi viziuni asupra guvernării. Trimiteri la restituirea rezultatelor unei cercetări găsim încă din deceniile șapte și opt ale secolului trecut, într-o Franță care făcea eforturi considerabile în sprijinul amenajării spațiului rural.

Importanța unei anchete rurale prealabile și bine făcute, aprecia psihosociologul francez R. Mucchielli, crește cu atât mai mult cu cât feedbackul unei anchete, adică restituirea concluziilor la colectivitatea în care s-a efectuat ancheta (în condițiile în care colectivitatea a acceptat ancheta însăși), poate provoca deșeptarea dinamismelor locale. Din acest punct de vedere, stipulează psihosociologul francez, *ancheta rurală constituie evenimentul decisiv*. Dacă anchetatorii vor

ști să obțină cooperarea locuitorilor și să facă acceptată ancheta de la început, dacă ei vor ști să implice liderii informali și formali locali, dacă ei vor *reinjecta rezultatele* (și dacă locuitorii se recunosc în această imagine pe ei înșiși), *o urnire*, o clintire este dată deja pentru a putea amorsa schimbarea (Mucchielli, 1976).

Complexitatea restituirii, nu este din păcate, decât rareori abordată.

Pe cât de mult manualele de cercetare și alte ghiduri metodologice vorbesc de instrumente și oferă sfaturi pentru adecvarea și organizarea culegerii datelor, remarcă Bernard Bergier, pe atât de mult se neglijează relația cu destinatarul și impactul acesteia asupra sociologului și etnologului (Bergier, 2000). Destinatarul vizat prin restituire este reprezentat de interlocutorii din teren ai cercetătorului.

Bergier propune această definiție pentru restituire: „...Acel act sau acea dinamică prin care cercetătorul împărtășește interlocutorilor din teren, în scopuri etice și/sau euristice, rezultatele provizorii și/sau definitive ale prelucrării datelor colectate în vederea analizei lor” (Bergier, 2000, 8).

Din definiția propusă restituirii de către Bergier reținem ca obiective pe cel etic și pe cel euristic. Am putea chiar merge mai departe și vorbi, în funcție de aceste obiective, de o *restituire-dar* sau *restituire etică* și o *restituire-cunoaștere* sau *restituire euristică*. Dar, considerăm noi, restituirea este legată și de cercetarea-acțiune strategică sau de intervenția sociologică. Astfel, distingem în final *restituirea-dar*, *restituirea-cunoaștere* și *restituirea-intervenție*, aceasta din urmă putând lua și forma *restituirii-animare* despre care scria R. Mucchielli.

În studiul de față, ca și în cercetările care au stat la baza lui, vom valorifica cu prioritate valențele restituirii euristice. Este ceea ce am realizat și în cercetările noastre din anii 2001-2002 în cadrul unui proiect european de dezvoltare teritorială (Pascaru, 2003).

Rezultatele anchetei sociologice și guvernarea locală.

Teritoriul studiat și organizarea investigațiilor

Microregiunea Albac-Scărișoara-Horea este situată în nord-vestul județului Alba. Aceasta ocupă o suprafață de 20 871 ha, ceea ce reprezintă 4,3% din suprafața zonei rurale a județului Alba. Aici trăiește 4% din populația rurală a județului (6 487 locuitori) în 3,7% dintre locuințele satelor Albei (a se vedea și tabelul 2).

La nivelul ruralului județului Alba, femeile reprezentau 49,6%, iar în microregiunea studiată 48%. Rata născuților vii era de 9,3 la mie în ruralul Albei și de 10,5 la mie în microregiunea Albac-Scărișoara-Horea. Decedații la mia de locuitori reprezentau 15,4 în satele județului Alba și 10,9 în microregiune. La o populație care reprezenta 4%, suprafața agricolă totală reprezenta doar 2%, din care cea arabilă 14%, față de 40% în ruralul Albei. Pășunile și fânețele constituiau în microregiune 86% din suprafața agricolă și, corespunzător, numărul bovinelor era de 639 la mia locuitori față de 366 în totalul zonei rurale a Albei. Producția de lapte însă era de numai 7,8 hl/locuitor în microregiune, cu foarte puțin mai mare decât cea din ruralul total al județului : 7,4%.

Cele trei comune care compun microregiunea (Albac, Scărișoara și Horea) aveau câteva probleme majore de infrastructură (căi de transport și telecomunicație, alimentare cu apă etc.), rate ale sărăciei apropiate valoric, plasate cu mult peste media pe județ și ponderi mari ale populației în vârstă de peste 15 ani cu cel mult școala primară, deci cu nivel de educație scăzut (Buțiu, 2006).

Investigațiile în microregiune au fost organizate în două etape: 1) realizarea unei anchete sociologice pe bază de chestionar (144 de subiecți chestionați la

nivelul microregiunii) și 2) restituirea rezultatelor anchetei sociologice sub forma restituirii individualizate (în toate cele trei comune – 25 de subiecți intervievați) și sub forma restituirii de grup (în comuna Albac, prin participarea cercetătorilor la o ședință a Consiliului Local). Selecții tematice din instrumentele utilizate (chestionarul și ghidul de interviu) sunt prezentate în Anexe. Instrumentele au fost testate într-o serie de investigații realizate în comuna Gârda de Sus, județul Alba (a se vedea și Pascaru, Buțiu, Vasii, 2006).

Transparența instituțională și participarea cetățenească. Inducerea sociologică a participării prin restituirea rezultatelor

Deciziile validate prin hotărâri (norme) valabile pentru comunitate se iau în cazul administrației locale românești la nivelul Consiliului Local¹. De aceea am legat problema deschiderii/transparenței mai ales de cunoașterea a ceea ce se discută la nivelul acestui organism. În acest scop am introdus întrebarea: „În general sunteți informat în legătură cu ce se discută în Consiliul Local?” (a se vedea Anexe, Chestionar [selecție]). La această întrebare am înregistrat următoarea distribuție a răspunsurilor: Da, întotdeauna – 12,9%; Da, dar numai când sunt decizii care mă privesc direct – 33,6%; Nu, nu sunt informat – 52,1%.

În cadrul interviurilor de restituire asupra tematicii transparenței le-am cerut interlocutorilor noștri să comenteze acest fapt și să răspundă în plus la aceste întrebări menite să identifice motivațiile neinformatării: Nu se interesează oamenii?, Nu vor consilierii să se știe ce discută?, Care ar fi cel mai important motiv pentru care locuitorii nu sunt informați? (a se vedea Anexe, Ghid de interviu Albac [selecție]).

Dat fiind specificul acestei problematice, vom urmări separat comentariile cetățenilor și poziția autorităților locale. Având în

vedere comentariile cetățenilor, reținem mai întâi, ca motivație a neinformării, lipsa de interes în legătură cu ceea ce se discuta în Consiliul Local dintr-o comună sau alta: „Pe oameni nu-i interesează problemele comunei, ei sunt preocupați de problemele personale” (V.L., Albac). Alături de preocupările orientate prioritar spre problemele personale, lipsa de finalizare în acțiuni concrete a discuțiilor din Consiliul Local era și ea invocată ca izvor al lipsei de interes: „Consilierii le spun... dar nu-i interesează pe oameni. Ei spun că orice se discută nu se rezolvă problemele... nu se văd rezultate” (F.C., învățătoare, Scărișoara).

În opinia cetățenilor, nici consilierii nu făceau eforturi deosebite pentru a informa cetățenii: „Nu spun consilierii nimic, doar ei știu ce discută, iar oamenii nu știu nimic pentru că nu sunt anunțați” (B.A., Albac).

Lipsa de preocupare a consilierilor era recunoscută și de către unii aleși locali: „Consiliul Local e de vină, deoarece am propus în ședință să achiziționăm aparatura necesară pentru a putea transmite prin cablu, la domiciliul fiecărui cetățean (la televizor) fiecare ședință de Consiliu. Oamenii care vin la primărie nu se informează despre ceea ce s-a discutat în ședința de Consiliu, ei vin pentru a-și rezolva problemele personale. O vină au și o parte din colegii [consilieri] care nu informează oamenii după fiecare ședință de Consiliu despre ceea ce se discută. Ar trebui afișat public procesul verbal după fiecare ședință de Consiliu” (P.H., consilier, Albac).

Din sfera comentariilor făcute de autoritățile locale, să le reținem și pe cele ale primarului din Albac, personalitate care venea în apărarea consilierilor locali: „Noi am făcut public [faptul] că aceste ședințe sunt deschise, dar probabil nu sunt interesați de acest aspect. Consilierii nu sunt vinovați, e doar lipsa de interes din partea cetățenilor. Fiind zonă de munte, cu specificul ei, oamenii sunt antrenați în gospodăriile lor și există mai puțin interes cu privire la deciziile care se iau în Consiliul Local” (T.T., primar, Albac). O atitudine similară

avea și viceprimarul din Scărișoara: „Probabil că oamenii nu întrebă. Eu cred că fiecare consilier, dacă-i întrebă, le spune. Noi facem răspândirea informației mai mult din om în om. Dar dacă omul nu întrebă... Cine se apucă să vorbească așa... fără să fie întrebă? De vină e risipirea satelor și a caselor. Noi ne mai ajutăm cu preotul care face anunțurile la Biserică... Așa mai află oamenii...” (A.B., viceprimar, Scărișoara). Un consilier din Scărișoara recunoaște lipsa de finalizare practică a unor discuții din Consiliul Local, introducând și o motivație: „Lumea nu se interesează pentru că nu au încredere în ei [în consilieri], deoarece în cincisprezece ani au fost numai minciuni” (I.V., consilier, Scărișoara).

Pentru comuna Horea, rezultatele anchetei sociologice relevau faptul că doar unul din zece locuitori știa ce se discută în Consiliul Local. Dar un consilier din Horea contesta rezultatele anchetei noastre: „Nu cred că numai unul din zece știu ce se discută. Că oricine vine, noi le spunem ce știm și-i informăm. Consilierii sunt obligați să vorbească cu oamenii că doar sunt problemele comunei nu doar ale noastre. Eu cred că totuși sunt informați, sunt afișe, sunt ședințe și lumea știe. Și dacă e interesat ar veni la ședințe. Sau să știe despre ce se vorbește” (B.C., consilier, Horea). În schimb, un alt consilier din aceeași comună observa numărul restrâns al temelor de interes pentru care locuitorii ar putea contacta Consiliul Local: „Pur și simplu nu sunt interesați. Pe majoritatea îi interesează doar ajutorul social. Altă întrebare nu vin să pună decât când vine ajutorul social. Și-i mai interesează problema pădurilor” (F.A., consilier, Horea). Primarul din Horea întărea și el spusele consilierilor („În ultimul timp toate hotărârile săptămânale sunt afișate, dar probabil nu-i interesează”), gândind că pentru eliminarea factorului distanță ar fi nevoie de un post TV comunal „pentru că satele sunt foarte departe și de multe ori doar preotul este singura sursă de informație”.

Problema participării a fost privită în investigațiile noastre din perspectiva

implicării la nivelul adunărilor cetățenești. În ceea ce privește participarea la aceste adunări, 37,1% dintre cei chestionați, declarau că „da” au participat, 47,9% că nu au participat și 15% că nu a fost cazul, nu s-au organizat în comuna lor adunări cetățenești.

În cadrul restituirii am considerat util să fixăm atenția noastră pe cauzele și motivațiile neparticipării, utilizând în interviul de restituire și aceste întrebări de sondare și aprofundare: *Nu știu oamenii despre adunările cetățenești ?, Sunt motive care îi împiedică să participe la astfel de adunări ?*.

Pentru cetățeni, una dintre cauzele neparticipării era practic neorganizarea acestui gen de adunări: „Nu există adunări ale cetățenilor în sat și nici oamenii nu știu despre astfel de adunări. Se fac adunări mai restrânse, într-o sală de clasă, doar cu ocazia compozitoratului”² (P.G., Albac).

Neorganizarea adunărilor cetățenești era motivată de lipsa exercițiului democratic: „Nici n-ai cu cine să faci adunare cetățenească. Nu au exercițiul democrației și..., în aceste condiții, e mai bine să nu se facă. E imposibil să discuți civilizată cu ei” (F.A., funcționar primărie, Scărișoara).

Distanța față de centrul de comună, posibil loc al adunărilor, și timpul liber redus erau invocate și în acest caz: „Sunt departe oamenii, nu au cum să ajungă la aceste adunări. Ar vrea, cred eu, dar nu au nici timp pentru că au mult de lucru” (M.T., Horea).

Interesantă ni se pare indicarea ca motivație a neparticipării a imposibilității de a spune fiecare ce dorește în aceste adunări: „Nu se fac adunări! Și dacă se fac și merg oamenii, ei nu îndrăznesc să spună nimic. Că și acolo vorbesc numa' oamenii primarului, numa' ăia știu să vorbească acolo” (F.O., Albac).

Apartenența politică funcționa și ea ca o piedică în calea participării: „Ura dintre ei, [pentru] că partidele astea îi împart pe oameni...” (F.B., Albac).

Lipsa de finalizare în acțiuni concrete era și ea amintită: „Majoritatea celor care s-au întâlnit nu au ajuns la o concluzie și oamenii nu sunt prea informați. Au mers o dată, de

două ori și dacă nu s-a rezolvat nimic, nu s-au mai dus” (A.V., Albac). Uneori răzbată și nostalgia după perioada comunistă: „Țin minte că pe vremea lui Ceaușescu trebuiau să închidă magazinele ca să meargă oamenii la adunări” (F.C., Scărișoara).

Dar care erau comentariile autorităților locale la acest subiect?

Unii consilieri din Albac recunoșteau că nu se organizaseră adunări: „Eu nu am întâlnit așa ceva, nu s-au organizat adunări ale cetățenilor” (P.H., consilier, Albac). Primarul din Albac aducea o precizare importantă: „[...] Majoritatea întâlnirilor le facem în fiecare sat în parte și nu în centrul comunei Albac. Dar, în general, oamenii sunt informați prin Biserică, prin copiii de la școală, prin afișe la afișierele de pe raza localității, prin scrisori poștale” (T.T., primar, Albac).

Viceprimarul din Scărișoara recunoștea și comenta: „Nu s-au prea organizat adunări cetățenești și nici nu prea se interesează oamenii de așa ceva. Ei cer lemne, pădure, terenuri, apă, drumuri și nu ascultă când le spunem că nu lasă legea sau că nu este de unde” (A.B., viceprimar, Scărișoara).

Dezinteresul cetățenilor era invocat și de către un consilier din Horea: „Anunțăm în Biserică și este program afișat. Dar așa e peste tot, unii chiar nu au auzit. Nu știu ce motive să aibă. Dar cred că dezinteresul...” (F.A., consilier, Horea).

Dacă avem în vedere declarațiile unei învățătoare din Scărișoara, dezinteresul era mai general: „Nu-i interesează nimic, numai pădurea. Ei vor să aibă lemne. Nu vin nici la ședința cu părinții... Din părinții a o sută douăzeci, dacă vin douăzeci la ședințe. Dacă nu-i interesează educația copiilor lor, crezi că le pasă de comunitate?” (F.C., Scărișoara).

Rolul bisericii devenea foarte important în acest context: „La Biserică mai facem anunțuri și, de fapt, cam la asta se rezumă adunarea cetățenească” (F.A., funcționar primărie, Scărișoara); „Noroc că domnu' părinte e «doba» primăriei, el anunță tot. Că părintele-i prieten cu primarul și e șef de instituție...” (M.I., fost funcționar la primărie, Scărișoara).

Pe parcursul anchetei sociologice locuitorii din microregiunea Albac-Scărișoara-Horea au fost puși, de asemenea, în situația ipotetică în care *toate deciziile la nivel local ar fi luate în cadrul adunărilor cetățenești*. Au declarat că ar participa la adunările organizate în acest scop 82,9% dintre cei chestionați și că nu ar participa 15%. Restul nu s-a pronunțat în legătură cu acest subiect. Opiniile la acest capitol au făcut obiectul unei restituiri de grup cu prilejul unei ședințe a Consiliului Local Albac, unde 71,4% dintre subiecți declaraseră că ar participa la adunări în care să se ia deciziile majore ale comunității.

Consilierii și primarul din Albac, am constatat pe parcursul restituirii de grup amintite, nu respingeau din start ideea, dar semnalau numeroase bariere posibile, bariere de ordin organizatoric sau sociopsihologic. Astfel primarul comunei remarca: „Când se iau decizii la nivel local e bine să fie consultată și populația, e chiar foarte bine! Dar decizia finală nu cred că e bine să o ia populația... pentru că atâtea minți – atâtea idei, atâtea minți – atâtea interese” (T.T., primar, Albac). Adunările cetățenești și deciziile la nivelul lor ar fi utile, spunea un consilier, dar oamenii nu vor putea fi adunați: „Ar fi bine. Pentru că ne-am întâlnit cu câteva hotărâri care nu ieșeau nicidecum bine. Oamenii nu pricepeau că așa-i legea și așa-i în interesul de perspectivă al comunei. Ei pricep doar interesul de moment și interesul de grup [în sensul de grup politic sau de afaceri]. Așa că, dacă în Centru³ va fi locul de târg⁴, că s-a pus problema, atunci e bine să consulți toată populația, ca să nu se zică că ei, consilierii, în interesul lor au

hotărât. Dar dacă s-a pus problema ca 70% să vină... E greu să aduni și consilierii...” (T.B., consilier, Albac).

O observație mai generală merită poate o analiză specială și investigații mai ample, pe teritorii mai largi: „Nu cred că populația României e pregătită pentru așa ceva ... Nu e pregătită! E drept că de la 10-20 de ani de democrație n-ai ce să aștepti” (M.M., consilier, Albac).

Asocierea intercomunală și noile orizonturi ale guvernării

Problematica asocierii intercomunale poate fi un indicator al coeziunii microregiunii studiate în eventualitatea unor proiecte de nivel microregional, dar și al deschiderii unor noi orizonturi în realizarea guvernării teritoriale. Din acest motiv, în ancheta noastră am avut în vedere și acest aspect. Condiționat sau nu, majoritatea locuitorilor din cele trei comune considerau că asocierea este necesară (a se vedea și tabelul 1).

În ceea ce privește comuna (comunele) cu care ar urma să se facă asocierea, din cele treizeci și trei de variante propuse, doar douăsprezece făceau trimitere la comunele din microregiunea care ne-a interesat pe noi. În unsprezece cazuri asocierea era văzută ca oportună doar dacă se făcea cu o comună din străinătate (Belgia și, apoi, Germania). În patru cazuri erau indicate alte comune din Apuseni (Gârda de Sus, de exemplu) și orașul Câmpeni. În restul cazurilor erau propuse comune din regiuni bogate ale României, precum Banatul, sau comune din zona de câmpie a județului Alba, comune cu resurse agricole recunoscute.

Tabelul 1. *Necesitatea asocierii intercomunale*

Răspunsuri	Frecvențe	%
Da, este necesară	53	37,9
Da, dar depinde de comuna cu care se asociază	34	24,3
Nu, nu este necesară	39	27,9
Alt răspuns (depinde de cerințele impuse, există deja forme de asociere ⁵)	9	6,4
NS/NR	5	3,6
Total	140	100,0

În interviurile de restituire le-am cerut interlocutorilor noștri să comenteze rezultatele anchetei și să răspundă la următoarele întrebări: *Ce avantaje credeți că aduce asocierea intercomunală ? , Ce dezavantaje credeți că aduce asocierea intercomunală ? .*

Analizând rezultatele restituirii reflectate în răspunsurile cetățenilor simpli, am constatat mai întâi faptul că asocierea intercomunală era obiectul unor *sentințe* mai generale („Nu aduce nici un avantaj asocierea intercomunală, pentru că «eu îmi fac foc sub oala mea, iar fumul ți-l dau ție», dar nici dezavantaje”), *sentințe* care venea să susțină până la urmă opoziția față de asocierea la nivel microregional: „Nu cred că ar fi potrivită o asociere între comunele Albac, Horea și Scărișoara” (V.L., Albac).

Atunci când asocierea era totuși acceptată, comuna Horea era preferată de cei din Albac, deoarece era mai bogată: „Asocierea cu o altă comună, de exemplu Horea, ne-ar aduce numai avantaje. Țștia sunt oameni gospodari și mai buni făcători de bine. Aici la noi oamenii sunt mai săraci” (F.I., Albac).

La Scărișoara existau unele rezerve în legătură cu asocierea între cele trei comune vecine: „Da, asocierea e OK, dar nu între comunele noastre, nu cu cele din jur, ci cu una din străinătate pentru că ăștia din afară pot să ne ofere modele de cooperare, de lucru împreună, de pus umărul la treabă. De aceea nu văd avantaje... Albacul și Horea sunt mai dezvoltate, dar au și ele problemele lor...” (F.A., funcționar primărie, Scărișoara).

La Horea întâlneam respingeri și mai categorice ale ideii de asociere cu o comună vecină: „O asociere cu o comună vecină ar aduce numai dezavantaje. Mai bine iese un lucru făcut de unul singur decât făcut în doi. Cu o altă comună din altă țară, da, poate ar aduce ceva mai nou, investiții, modernizări” (F.D., Horea).

Un comentariu care punea mai clar în balanță avantajele și dezavantajele am identificat în răspunsurile unui intelectual din Horea: „Avantaje – îndrumarea fondurilor spre o necesitate urgentă. Dezavantaje ar fi

îndreptarea fondurilor spre altă localitate unde primarul are o sferă de influență mai mare” (M.I., învățător, Horea).

Dar cum reacționau autoritățile locale la ideea asocierii intercomunale ?

La Albac am identificat exemplul a doi consilieri locali, unchi și nepot, situați pe poziții total opuse: „Asocierea dintre Albac, Horea și Scărișoara ar fi bună, pentru că am avea de câștigat” (P.H., consilier, Albac); „Nu, nu sunt de acord cu o asociere intercomunală, asocierea dintre Albac, Horea și Scărișoara nu este benefică pentru că din mai multe sate sărace faci unul mai sărac” (P. I., consilier, Albac).

Primarul comunei Albac susținea ideea asocierii și îi găsea și un fundament în gestionarea resurselor silvice și de mediu în general: „Există avantaje în domeniul ocolului silvic privat care este deja împreună cu comunele Horea, Vadul Moșilor și Gârda. Intenționăm să facem o colaborare cu comunitățile de pe Arieș cu privire la ecologizarea văii Arieșului, deoarece valea e frumoasă și trebuie și îngrijită. Nu văd nici un dezavantaj” (T.T., primar, Albac).

Viceprimarul din Scărișoara își exprima și el acordul cu ideea de asociere, menționând însă și resursele reduse cu care Scărișoara ar putea participa: „Asocierea cu Horea și Albac ne-ar aduce numai beneficii nouă, dar nu știu lor... [pentru] că noi nu venim cu mai nimic: nici tu obiective turistice, nici tu infrastructură, oamenii sunt bătrâni și forță de muncă nu prea avem așa ca și celelalte comune...” (A.B., viceprimar, Scărișoara). Unul dintre consilierii locali din Scărișoara susținea ideea asocierii datorate unor nevoi culturale și morale la care se adăugau și alte avantaje în perspectiva integrării europene: „Da, aș fi de acord cu o asociere pentru că am avea avantaje precum cultura și moralul ridicat. Dezavantaje nu ar fi. De asemenea, este benefică asocierea cu Albac și Horea, toate trei s-ar ajuta și poate ar ajunge o comună europeană⁶” (I.V., consilier, Scărișoara).

Asemenea locuitorilor, nici autoritățile locale din Horea nu se postau prea clar de

partea asocierii, fiind mai degrabă împotriva: „Nu, parcă nu prea mi-ar plăcea să se asocieze cu alte comune din moment ce comuna se poate dezvolta singură” (F.A., consilier, Horea). Să mai reținem în acest context și ideea asocierii la un nivel extins, eventual la nivelul Munților Apuseni: „[...] Nu numai (comunele) astea să se înrudească, ci și cu alte comune să se înrudească că aici toți îs moți” (M.I., învățător, Horea).

Aceeași problemă a asocierii intercomunale a fost reluată într-o restituire de grup la nivelul Consiliului Local Albac. Cu această ocazie constatam că la nivelul Consiliului Local era bine cunoscut modelul francez al asocierii intercomunale: „În Franța, asociațiile funcționează pentru că statul francez încurajează și finanțează acest lucru. E bine, în ce sens: de exemplu, o mașină de gunoi [să o cumperi/utilizezi, n.n.] este prea mult pentru o comună... sau o aducțiune cu apă, sau o stație de epurare...” (M.M., consilier, Albac).

În același context s-a reamintit și faptul că în trecut era o singură comună de la Câmpeni până la Horea (comuna Râul Mare) și s-a reluat argumentul ecologic al asocierii: „Noi, albăcenii, deja am început o chestiune pe o problemă ecologică... cu o căruță, să strângem gunoiul. Dar, degeaba făceam noi curat când de la Arieșeni sau Gârda sau Horia vine pe vale gunoiul. Am zis că o să punem odată o greblă și să-l arătăm primarului din Horia...” (T.B., consilier, Albac).

Concluzii și deschideri

În rândurile care urmează ne vom concentra cu deosebire asupra valențelor euristice ale restituirii rezultatelor, valențe puse în evidență de investigațiile noastre din microregiunea Albac-Scărișoara-Horea. Mai pe scurt, ce poate aduce nou restituirea rezultatelor în materie de informație pentru organizatorul anchetei sociologice?

Pentru noi, importantă s-a dovedit a fi restituirea rezultatelor în legătură cu acele teme față de care cetățenii și autoritățile se

situau pe poziții mai mult sau mai puțin divergente (transparența decizională, participarea la adunările cetățenești organizate deja sau care urmau să se organizeze, pe baze noi, în viitor). Faptul că pentru nerealizările la aceste nivele (transparență și participare) cetățenii acuzau de multe ori autoritățile în timp ce autoritățile învinovăteau cetățenii, poate constitui o informație importantă pentru descrierea anumitor mentalități și stări de spirit din microregiune.

Problematica asocierii intercomunale, aprofundată în cercetările noastre prin restituirea de grup la nivelul Consiliului Local Albac, ne-a dezvăluit, pe de o parte, un nivel ridicat de cunoaștere a temei și a practicilor europene (așa cum sunt ele dezvoltate în Franța, de exemplu), dar și confuzia între înfrățirea între comune și asocierea intercomunală. Asemenea situații nu fuseseră anticipate în momentul proiectării anchetei pe bază de chestionar.

Putem acum conchide că valențele restituirii rezultatelor anchetei noastre din microregiunea Albac-Scărișoara-Horea au fost relevante cel puțin în aceste două direcții: 1) dezvoltarea și aprofundarea cunoașterii reprezentărilor, opiniilor și atitudinilor actorilor locali și 2) realizarea transferului de informații asupra reprezentărilor, opiniilor și atitudinilor de la cetățeni la autoritățile guvernării locale, creând astfel premisele *unei participări induse sociologic a cetățenilor la guvernare*.

Reinvocarea în acest context a temei cercetării-acțiune este obligatorie, deși noi am precizat faptul că în cercetările noastre am vizat cu deosebire valențele euristice al restituirii rezultatelor. Recunoaștem faptul că dimensiunea intervenției pentru restituirea rezultatelor nu a fost susținută în cercetările noastre prin ipoteze corespunzătoare, adică de *ipoteze de intervenție sau de acțiune* (Juan, 1986; Verspieren, 1990). Acest lucru este o urmare a faptului că nu dispunem deocamdată de criterii clare de evaluare a rezultatelor intervenției prin restituirea rezultatelor. Cu certitudine, noi investigații și experimentări vor fi necesare în acest scop.

Note

1. Legea Administrației publice locale (Legea nr. 215 din 23 aprilie 2001, publicată în Monitorul Oficial nr. 204/23 aprilie 2001) stabilește la articolul 38. (1): „Consiliul local are inițiativă și hotărăște, în condițiile legii, în toate problemele de interes local, cu excepția celor care sunt date prin lege în competența altor autorități publice, locale sau centrale”.
2. Adunarea proprietarilor de păduri.
3. Centrul comunei, satul de centru de comună.
4. Posibil loc de desfășurare a adunărilor cetățenești.
5. Se face trimitere la asocierea proprietarilor de păduri din comunele Horea, Albac, Scărișoara și Gârda ceea ce se numește în microregiune „composesorat” sau „ocol silvic privat”.
6. Albac și Horea au fost declarate deja sate europene în cadrul unei competiții organizate în 2005.

Bibliografie

- Bădescu, I. (2004). Dezvoltare și subdezvoltare. Contribuții la critica sociologiei tranziției. *Sociologie Românească*, vol. II, 3, 2004, 108-128.
- Bejenaru, C. (2004). Rolul administrației publice locale în furnizarea serviciilor sociale. *Sociologie Românească*, vol. II, 2, 2004, 141-153.
- Bergier, B. (2000). Repères pour une restitution des résultats de la recherche en sciences sociales. *Intérêts et limites*. Paris: Harmattan.
- Buțiu, C.A. (2006). Probleme și oportunități de dezvoltare în Munții Apuseni. Reprezentări comparate în microregiunea Albac-Scărișoara-Horea (județul Alba). În *Studii și cercetări în domeniul științelor socioumane*, vol. 15-206. Cluj-Napoca: Editura Argonaut, 147-163.
- Cohen, J.L. (2005). The Self-Institution of Society and Representative Government: Can the Cycle Be Squared? În *Thesis Eleven*, 80, 9-37, London. Thousand Oaks, CA și New Delhi: Sage Publications.
- Ilie, L. (2003). Capitalul social și democrația în țările din Europa Centrală și de Est. În *Sociologie Românească*, vol. I, 4, 73-82.
- Irwin, A. (2006). The Politics of Talk: Coming to Terms with the „New” Scientific Governance. *Social Studies of Sciences*, vol. 6, 2, 299-320. London, Thousand Oaks, CA și New Delhi: Sage Publications.
- Juan, S. (1999). *Méthodes de recherche en sciences sociohumaines. Exploration critique des techniques*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Letki, N. (2004). Socialization for Participation? Trust, Membership, and Democratization in East-Central Europe. *Political Research Quarterly*, vol. 57, 4 665-679.
- Lundy, P., McGovern, M. (2006), Participation. Truth and Partiality: Participatory Action Research, Community-based Truth-telling and Post-conflict Transition in Northern Ireland. *Sociology*, vol. 40, 1, 71-88, London, Thousand Oaks, New Delhi, Sage Publications.
- Marschall, M.J. (2004). Citizen Participation and the Neighborhood Context: A New Look at the Coproduction of Local Public Goods. *Political Research Quarterly*, vol. 57, 2, 231-244.
- Mărginean, I. et al. (2004). Surse ale suportului politic pentru democrație în țările comuniste. În *Sociologie Românească*, vol. II, 1, 41-59.
- Mucchielli, R. (1976). *Psycho-sociologie d'une commune rurale*. Paris: Entreprise Modern d'Édition – Libraires Technique, Les Éditions ESF.
- Pascaru, M. (2003). Unele experimentări românești pentru proiectul european (Eugenia – Observatoire Inter-régional de Diagnostic et d'Action Territoriale). *Sociologie Românească*. vol. I, 4, 94-107.
- Pascaru, M., Buțiu, C.A., Vasii, I. (2006). The European Principles of Good Governance and the Restitution of Sociological Inquiry Results. Experimentations in Apuseni Mountains, Romania. *MicroCAD 2006, International Scientific Conference, Miskolc, Hungary*, 16-17 March, Mathematics and Computer Science, 123-129.

- Sandu, D. (2004). Status Inconsistency as Predictor of Public Atitudes in Romania. *Current Sociology*, vol. 52, 6, 989-1020, London Thousand Oaks, CA și New Delhi: Sage Publications.
- Truman, Q.C. și Reisig, M.D. (1996), Community-Oriented Research in an Era of Community-Oriented Policing. *American Behavioral Scientist*, vol. 39, 5, 570-586.
- *** European Governance : A White Paper, COM(2001)428, 25 July 2001, http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2001/com2001_0428en01.pdf

Anexe

Chestionar (Selecție)

- 2.8. *În general sunteți informat în legătură cu ce se discută în consiliul local ?*
1. Da, întotdeauna
 2. Da, dar numai când sunt decizii care mă privesc direct
 3. Nu, nu sunt informat
 4. Alt răspuns
 9. NS/NR
- 2.11. *În ultimii trei ani de zile ați participat la adunări ale cetățenilor comunei dumneavoastră ?*
1. Da
 2. Nu
 3. Nu a fost cazul, nu s-au organizat
 9. NS/NR
- 2.12. *Dacă ați participat, care au fost problemele ridicate de dumneavoastră ?*
- 2.13. *Dacă pe viitor s-ar stabili ca toate hotărârile în plan local să se ia în adunările cetățenești, cu participarea tuturor locuitorilor, ați fi de acord, ați participa la asemenea adunări ?*
1. Da
 2. Nu
 9. NS/NR
- 2.14. *Dacă ați participa, ce ați avea de spus în cea mai apropiată adunare ?*
- 2.15. *Dacă nu ați participa sau nu ați fi de acord cu o astfel de organizare, care ar fi motivele ?*
- 2.19. *Pentru rezolvarea unor probleme comune, în Europa și în unele locuri din țară, mai multe comune s-au reunit în asociații comunale, pentru a-și gestiona mai bine banii. Aici, credeți că este necesară asocierea comunei dumneavoastră cu altă comună ?*
1. Da, este necesară
 2. Da, dar depinde de comuna cu care se asociază
 3. Nu, nu este necesară
 4. Alt răspuns (care)
 9. NS/NR
- 2.20. *[Pentru cei care răspund cu DA (1, 2, eventual 4) la întrebarea 2.13] Care credeți că ar fi comuna cea mai potrivită ?*

Ghid de interviu – Albac (selecție)

5. Din cercetările noastre a reieșit faptul că doar unul din opt locuitori ai satului este informat cu privire la ceea ce se discută în Consiliul Local. Cum comentați acest lucru?

Sugestii-cheie : Nu se interesează oamenii ? Nu vor consilierii să se știe ce discută ? Care ar fi cel mai important motiv pentru care locuitorii nu sunt informați ?

6. Dintre cei cu care am discutat, aproape jumătate (42,9%) declarau că au participat la adunări ale cetățenilor în comună și ceva mai mult de jumătate (53,1%) că nu au participat la asemenea adunări. Doi locuitori declarau că nu s-au organizat în comună adunări cetățenești. Cum comentați acest lucru ?

Sugestii-cheie : Nu știu oamenii despre adunările cetățenești ? Sunt motive care îi împiedică să participe la astfel de adunări ?

7. Întrebați dacă ar fi necesară asocierea comunei Albac cu altă/alte comune, cei mai mulți albăceni (63,3%) au răspuns că da iar o parte (24,5%) au răspuns că nu. Dintre cei care au răspuns da, majoritatea menționau o comună vecină sau una din altă țară. Cum comentați acest lucru ?

Sugestii-cheie : Ce avantaje credeți că aduce asocierea intercomunală ? Ce dezavantaje credeți că aduce asocierea intercomunală ? Ar fi potrivită o asociere între comunele Albac, Horea și Scărișoara ?

Abstract

In the present-day debates regarding the local governance, the need for principles such as that of transparency and participation has become very common, at least at the level of political statements. The analysis of the topic requires however investigations which would go further than Gallup polls, for example. The sociological inquiry within strictly limited territories and beyond administrative boundaries can be an opportunity. Moreover, new techniques are required. Starting from all these considerations, the present study offers the results of several exploratory investigations made in the microregion Albac-Scărișoara-Horea (Alba County). During these investigations, we tested both instruments of the classic inquiry with the aim of identifying the application modality of the principles of transparency and participation as well as the valences of the restoring of the results of the sociological inquiry through individualised restoring and group restoring. The main aim was that of deepening the results of the inquiry, and thus, accomplishing what we shall name in the study the sociologically induced participation through the transfer of representations, opinions and attitudes of the citizens towards the local governance authorities.

Primit la redacție : noiembrie 2006